ADRIAN CHIRCU

O SINTAGMĂ PRONOMINALĂ CUANTIFICATOARE ATIPICĂ: *NIMENI ALŢII*

„*Faptul de a putea argumenta mai solid o interpretare nu înseamnă neapărat că aceasta este unica posibilă sau că ea şi numai ea reprezintă adevărul*.”
(Neamţu 2007, p. 16)

0. Parcurgerea cu atenţie a vechilor noastre texte şi observarea dinamicii limbii române actuale ne pot ajuta să înţelegem modul în care au apărut şi s-au dezvoltat anumite structuri sintactice, care necesită explicaţii suplimentare, în acord cu noile abordări din domeniu.

După cum se va observa, excerptarea de material faptic din scrierile de odinioară (însă nu exclusiv) ne va permite să lămurim aspecte de ordin nu numai morfologic, ci şi sintactic, ceea ce ilustrează legătura indisolubilă care există între morfologie şi sintaxă şi, implicit, alegerea unei soluţii de interpretare.

1. Dintre părţile de vorbire descrise în gramaticile româneşti, se detaşează, prin inventarul bogat şi prin eterogenitatea formală, clasa pronumelor, care este complexă, având roluri şi funcţii sintactice multiple. În cadrul acesteia, o categorie specială este alcătuită din cuantificatori, reprezentaţi de indefinite şi de negative, care „exprimă raportul parte–întreg” (GALR 2008, vol. I, p. 253).

1.1. Asocierea pronumelor nehotărâte cu cele negative a mai fost semnalată în paginile lucrărilor de gramatică diacronică (Avram *et alii* 2007, p. 15; Stan 2013, p. 37; Frâncu 2009, p. 69), însă nu şi interpretată[1], chiar dacă ocurenţele sunt destul de însemnate. În această categorie, se înscriu sintagme-tip, precum ***nimic altul***[2] şi ***nimeni altul,*** pe care le-am discutat în două contribuţii anterioare ale noastre (Chircu 2014, 2015), în care revelam anumite particularităţi de flexiune, care au urmări în plan sintactic. Pentru o mai bună înţelegere a aspectelor ce vor fi discutate *infra*, exemplificăm sintagmele anterior menţionate:

(1) „[…] *iară de va fi numai tatăl pruncului şi nu va fi* ***alt nime*** *nici un creştin, atunce să-l boteadze tată-său sângur* […]” (ŞTB, 22, p. 9).

(2) „*Acestea deaca auzi tânărul,* ***altă nimica*** *nu mai adause a grăi, că se atinse de inima lui cuvântul Spăsitoriului*” (VI, f. 26^{v}, p. 105).

[1] Mioara Avram *et alii* (2007, p. 15) a încercat o circumscriere a sintagmei ***nemică alt***, limitându-se însă la afirmaţia că „uneori, e greu de precizat dacă avem de-a face cu un pronume (cu funcţie de subiect, complement direct) sau cu un adjectiv pronominal cu funcţie de atribut”.

[2] Camelia Stan (2013, p. 37) precizează că „determinanţii de alteritate erau utilizaţi, de timpuriu, cu formă pronominală”.

BDD-V431 © 2015 Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 17:56:26 UTC)

1.2. În aceeaşi linie a complexităţii şi, implicit, a descrierii comportamentului sintactic, se înscrie şi sintagma cuantificatoare ***nimeni alţii*** (particularizare a sintagmei ***nime alt***), constituită dintr-un cuantificator existenţial (***alţii***) cu trăsătura [+ Separativ], fiind relativ şi marcând „diferenţierea în raport cu o altă entitate din domeniul cuantificat” (GALR 2008, vol. I, p. 258) şi dintr-unul nul, care „neagă existenţa vreunui referent în domeniul dat” (GALR 2008, vol. I, p. 253), respectiv ***nimeni***, care este un nonseparativ, caracterizat prin trăsăturile [+ Animat/+ uman]. Dintre indefinite, ***altul*** se caracterizează printr-o largă disponibilitate combinatorie (Van Peteghem 2000, p. 150) şi prin numeroase realizări sintactice, ceea ce-i asigură o distribuţie complexă în cadrul enunţurilor.

1.3. Pentru a justifica opţiunea noastră de interpretare, vom supune studiului, într-o primă fază, câteva enunţuri excerptate din textele vechi, în care apare asocierea celor doi termeni în sintagme unitare sau dislocate, aspect care permite formularea unor ipoteze judicioase de analiză:

(3) „[...] *şi ni-am învoit noi cu voe noastră, care* ***alţi*** *n’au* ***nime*** *triabă, că au fost a părinţilor noştri de baştină* [...]” (DVOCM, p. 111).

(4) „[...] *în veci de veci, iară* ***alţii*** *n’au* ***nime*** *triabă, şi la acest zapis s’au tămplat* [...]” (DVOCM, 1777, p. 121).

(5) „[...] *şi căsoae iară ia me dată de la tată-meu mie,* ***alţii*** *n’au* ***nime*** *triabă nici cu casa ce(a) veche, toate a mele sint* [...]” (DVOCM, 1782, p. 132).

(6) „[...] *şi cu moşiece-am cum*[pă]*rat dela Condor, nimeni n’au triabă, nici nepoţii mei nici* ***alţii nime*** *cu aceste însămnate mai sus* [...]” (DVOCM, 1782, p. 132).

(7) „[...] *adecă de la Macsim Faraon, deci de această moşie a moşilor şi a strămoşilor lor* ***nimene alţii*** *să nu să atingă fără decât Erhăneştii* [...]” (DVOCM, 1788, p. 179).

(8) „[...] *nici* ***alţii nimea*** *din boiarii sau din slugile doamnei mele, ce să vor trimite după trebile şi slujbele domniei mele* [...]” (DRH, p. 186).

1.4. Considerăm că, într-o structură de acest tip, negativul nonseparativ ***nimeni*** cumulează valoarea negativului ***niciunii***, care este un separativ. Astfel, nonseparativul devine un separativ, în urma unei glisări semantico-funcţionale, şi are formă de singular, dar cu înţeles de plural[3]. Nu excludem prezenţa, în limba română, a unei structuri de tipul ***niciunii alţii***, care nu ar face decât să confirme ipoteza noastră. Prin urmare, întrebuinţarea celor două pronume într-o sintagmă nu trebuie percepută ca o deviere de la normă, deoarece, la nivelul semnificaţiei, avem de-a face cu determinarea unui separativ de către un alt separativ.

Asocierea cu un plural (***alţii***) se poate explica prin lărgire de semnificaţie: un negativ (***nimeni***) cu formă de singular şi înţeles de plural. ***Nimeni***, de altfel, nu-şi schimbă numărul, din cauza unor imposibilităţi flexionare[4].

[3] De altfel, sensul iniţial al lui ***nime***(***ni***), în latină, era ‘niciun om, nicio persoană’ (lat. ***ne*** + ***homo***).

[4] Pentru alolexemele pronumelui negativ ***nimeni***, a se vedea Dominte 2000, p. 229–239 şi 2003, p. 68–69.

BDD-V431 © 2015 Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 17:56:26 UTC)

Totuşi, această întrebuinţare a negativului ***nimeni*** contravine descrierii sale din GBLR (p. 155), căci reprezintă o excepţie de la caracteristicile sale contextuale: „masculin singular şi are forme de N-A […] şi de G-D”. Prin urmare, rămâne să lămurim care este, de fapt, „încărcătura” semantico-sintactică a cuantificatorului negativ.

Maria Manoliu-Manea (1968, p. 124) susţine că

> „**Nimeni** şi **nimic** intră în acord numai cu morfeme de singular (**nimeni** nu vine), delimitează implicit totalitatea (persoane, non-persoane), nu cer delimitarea explicită a părţii: ele sînt aşadar, prin excelenţă, partitive negative. Negând partea fără a afirma existenţa unei alte părţi, ele neagă implicit şi totalitatea, la fel cu **nici unul** care neagă fiecare parte a totalităţii şi implicit întreaga totalitate”.

La rândul său, preluând unele aspecte descrise de Maria Manoliu-Manea (1968), la care şi trimite, Constantin Dominte (2000, p. 233; 2003, p. 72) ţine să precizeze că, în privinţa semantismului, ***nimeni***:

> „[...] substituie substantivele de «genul personal», ca şi nume de alte animate sau de inanimate personificate, aparţinând, din punct de vedere semantic, paradigmei în care se încadrează şi pronumele relativ-interogativ *cine* (?) şi pronumele nehotărâte **cineva**, **oricine**”.

1.5. Pe lângă faptul că ***altul***, respectiv ***alţii***, în cazul nostru, este un cuantificator existenţial separativ de diferenţiere, acesta are un şi un rol complementar, acela de a întări negativul, sugerând neimplicarea unei alte persoane în acţiunea ce urmează să se desfăşoare. Din punct de vedere semantic, ***altul***

> „[...] combină două trăsături indisolubil legate în configuraţia sa internă: exprimă alteritatea faţă de entităţile cu care este în relaţie de relativitate ([+ Relativ]), însă este şi legat discursiv, într-un sens larg, de aceste entităţi-reper” (Nicolae 2008, p. 122).

1.5.1. Nedefinitul ***alţii*** se apropie de comportamentul

> „[...] cuantificatorilor compuşi cu ***alt***- [care] lexicalizează, suplimentar, diferenţierea în raport cu altă entitate din domeniul cuantificat” (GALR 2008, vol. I, p. 258).

Putem constata că ***alţii*** se găseşte pe poziţiia compuşilor cu ***alt***-. Sintagma în discuţie este foarte apropiată de o alta constituită odinioară (***altcineva***), doar că, în cazul nostru, cuantificatorul existenţial (***altul***) marcat existenţial [– relativ] nu se mai se asociază unui cuantificator existenţial (***cineva***) [– separativ], [distributiv], ci unuia nul, purtând mărcile [nonseparativ], [+ animat], [+ uman].

1.6. De asemenea, apropierea nedefinitului ***cineva*** de ***nimeni*** este evidentă, mai ales că, prin negare, cuantificatorul nehotărât se transformă în cuantificator negativ (***Cineva*** *a fost acolo* > ***Nimeni*** *nu a fost acolo*). În sprijinul interpretării noastre, poate fi adusă şi precizarea din GBLR (p. 155), unde se menţionează că

> „[...]din punct de vedere semantic, ***nimeni*** se caracterizează prin trăsăturile [+ Animat], [+ Uman]. Pronumele negativ ***nimeni*** stabileşte relaţii de opoziţie mulţime vidă/nevidă cu pronumele nehotărâte ***cineva*** şi ***toţi***”.

BDD-V431 © 2015 Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 17:56:26 UTC)

În ciuda faptului că sunt incluşi în categoria cunatificatorilor, cei doi membri constitutivi au roluri bine definite în cadrul sintagmei, şi anume cel de negare şi cel existenţial. Semnificaţia de plural este întărită, prin urmare, de nehotărâtul ***alţii*** care, în unele particularizări ale structurii, doar mijloceşte acordul cu verbul, căci nu întotdeauna este pe poziţia unui subiect.

2. Aceeaşi grupare este întâlnită în limba română actuală, însă nu cunoaşte diversitatea din vechile scrieri, unde avem variaţie şi/sau dislocare (2–8). Sintagmele dislocate sunt destul de frecvente în limba română veche, însă nu afectează cu nimic semnificaţia enunţului şi nici realizările sintactice ale părţilor de vorbire. Am putea totuşi preciza că este deranjată, prin acestea, arhitectura enunţurilor, mai ales la nivel intrapropoziţional.

2.1. Pentru a ne argumenta demersul investigativ, oferim câteva exemple culese de pe Internet, unde, după cum se cunoaşte, dinamica limbii este nu numai semnificativă, ci şi revelatoare:

(9) „*Ei au pătruns, **ca nimeni alţii**, în psihologia maselor, au studiat-o şi au descoperit legile după care se guvernează*” (www.miscarea.net, 25.08.2014).

(10) „*Interviul seamănă cu cei doi, aşa cum îi cunosc, adevărate enciclopedii, iubitori de cărţi **ca nimeni alţii***” (www.jurnalul.ro, 21.12.2012).

(11) „*Astăzi se bucură de succes ca **nimeni alţii**, dar viaţa nu le-a fost deloc uşoară*” (www.agentiadepresamondena.com, 5.04.2014).

(12) „*În distribuţie, sunt **nimeni alţii** decât cei mai talentaţi preşcolari de la Grădiniţa Bambi din Arad*” (www.actualitati-arad.ro, 25.08.2014).

(13) „*Printre iniţiatorii demersului sunt **nimeni alţii** decât sluga lui Ţuţuianu, Gabriel Grozavu, care ţine cu dinţii de scaunul de vicepreşedinte*” (www.stiridb.ro, 27.08.2014).

2.1.1. Prezenţa celor doi cuantificatori se explică mai ales prin păstrarea structurii de odinioară, căci am constatat totuşi o anumită preferinţă în întrebuinţarea ei, şi anume ocurenţa în construcţii comparative (9), (10) şi (11), însă nu rare sunt situaţiile când apare în alte contexte (12) şi (13).

2.2. Din exemplele (1)–(13) reiese că amândoi termenii (T1 şi T2) antrenaţi în sintagmă[5] sunt interşanjabili, determinantul putând fi determinat, iar determinatul, determinant. Interesante apar şi structurile din (12) şi (13), în care urmează sintagmei în discuţie un complement cumulativ introdus prin *decât* (GALR 2008, vol. II, p. 618). Chiar dacă structurile sunt atipice pentru limba română, ele atestă dinamismul invocat *supra*. Totuşi, în exemplul (13), folosirea unui singular (*sluga*) nu este firească, deoarece ar fi trebuit să avem un plural, aşa cum se întâmplă în majoritatea cazurilor (3)–(12).

2.3. Având în vedere valoarea lor morfologică (amândouă sunt pronume), se exclude ipoteza unui acord gramatical între cei doi termeni, deci şi un caz_2 pentru

[5] Relatemul nu este marcat efectiv. Acesta este Ø.

BDD-V431 © 2015 Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 17:56:26 UTC)

unul dintre aceştia, oricare ar fi acesta. Aşadar, dacă funcţia sintactică a lui T1 este cea impusă de contextul mai larg (subiect, nume predicativ, complement etc.; de pildă, în (9)–(11), avem un comparativ), funcţia sintactică a celui de-al doilea (topica e definitorie) rămâne ancorată în sfera atributului, în ciuda faptului că verbul trebuie să se acorde cu un plural.

2.4. Pe baza argumentelor evidenţiate mai sus, considerăm că, în ceea ce priveşte al doilea termen (Ts-ul, determinantul)[6], avem de-a face cu un **atribut pronominal categorial**[7]**,** funcţie care este ocupată de cel de-al doilea pronume, nehotărât sau negativ, depinzând de distribuţia din sintagmă, şi care se realizează prin aderenţă[8]. În situaţii de acest fel, topica e singura care decide funcţia sintactică a termenilor (Tr/Ts), iar cazul va fi, în lipsa altor mărci gramaticale, nominativ, caz_1 (Draşoveanu 1997, p. 78–93)[9].

3. Analiza punctuală întreprinsă ne-a ajutat să înţelegem mecanismele care stau la baza constituirii unei sintagme ce are, în structura sa, un pronominal cu rol de centru şi unul cu rol de adjunct. Faptele de limbă aduse în discuţie reprezintă mărturii ale dinamicii sintactice a limbii române de-a lungul veacurilor şi ne ajută să interpretăm adecvat fapte de limbă cu un comportament sintactic interesant. Utilizarea pregnant comparativă din zilele noastre a sintagmei în discuţie nu face decât să confirme că avem nu numai o stabilizare a acesteia, ci şi o specializare, mai ales în româna colocvială.

ABREVIERI BIBLIOGRAFICE. SIGLE

IZVOARE

DRH = P. P. Panaitescu, Damaschin Mioc, *Documenta Romaniae Historica*, B. *Ţara Românească*, vol. I, Editura Academiei Române, Bucureşti, 1966.

DVOCM = T. V. Stefanelli, *Documente din vechiul ocol al Câmpulungului Moldovenesc*. Ediţiunea Academiei Române, Bucureşti, 1915.

ŞTB = *Şeapte taine ale besearecii, Iaşi, 1644*. Ediţie critică, notă asupra ediţiei şi studiu filologico-lingvistic de Iulia Mazilu, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza", Iaşi, 2012.

VI 2013 = Maria Stanciu-Istrate, *Reflexe ale medievalităţii europene în cultura română veche. **Varlaam** şi **Ioasaf** în cea mai veche versiune a traducerii lui Udrişte Năsturel*, Editura Muzeului Literaturii Române, Bucureşti, 2013.

STUDII ŞI LUCRĂRI DE REFERINŢĂ

Avram *et alii* 2007 = Mioara Avram *et alii*, *Sintaxa limbii române în secolele al XVI-lea–al XVIII-lea*, Editura Academiei Române, Bucureşti, 2007.

[6] Considerăm sintagma o structură binară. Ne raliem tezei formulate de D. D. Draşoveanu (1997, p. 35–39).

[7] Vezi şi discuţiile din Chircu 2014, 2015.

[8] Pentru trăsăturile aderenţei, a se vedea Chircu 2007, p. 29–36.

[9] O detaliere a ordinelor cazuale, găsim şi la Neamţu 2014, p. 393–394.

BDD-V431 © 2015 Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 17:56:26 UTC)

Chircu 2007 = Adrian Chircu, *Aderenţa în sintaxa limbii române*, în Camelia Stan, Rodica Zafiu, Alexandru Nicolae (eds), *Studii lingvistice. Omagiu profesoarei Gabriela Pană-Dindelegan, la aniversare*, Editura Universităţii din Bucureşti, Bucureşti, 2007, p. 29–36.

Chircu 2014 = Adrian Chircu, *Observaţii asupra sintagmelor* ***alt nime*** *şi* ***nime alt*** *în limba română veche*, în Rodica Zafiu *et alii* (eds), *Limba română: diacronie şi sincronie în studiul limbii române. Actele celui de al 13-lea Colocviu Internaţional al Departamentului de lingvistică, Bucureşti, 13–14 decembrie 2013*), vol. I. *Gramatică. Fonetică şi fonologie. Istoria limbii române, filologie*, Editura Universităţii din Bucureşti, Bucureşti, 2014, p. 53–67.

Chircu 2015 = Adrian Chircu, *Observations on the Constructions* ***nemic(ă) alt(ă)*** *and* ***alt(ă) nemic(ă)*** *in Old Romanian*, în Gabriela Pană-Dindelegan *et alii* (eds), *Diachronic Variation in Romanian*, Cambridge Publishing Scholars, Newcastle upon Tyne, 2015, p. 97–120.

Dominte 2000 = Constantin Dominte, *Pronumele negative* ***nimeni*** (*Studiu micromongrafic*), în Lucia Wald *et alii* (eds), *Alexandru Graur. Centenarul naşterii. Omagiul foştilor colaboratori*, Editura Academiei Române, Bucureşti, 2000, p. 228–239.

Dominte 2003 = Constantin Dominte, *Negaţia în limba română*, Editura Fundaţiei România de Mâine, Bucureşti, 2003.

Draşoveanu 1997 = D. D. Draşoveanu, *Teze şi antiteze în sintaxa limbii române*, Editura Clusium, Cluj-Napoca, 1997.

Frâncu 2009 = Constantin Frâncu, *Gramatica limbii române vechi (1521–1780)*. Indice general de Alexandrina Ioniţă, Casa Editorială Demiurg, Iaşi, 2009.

GALR 2008 = *Gramatica limbii române*, I. *Cuvântul*, II. *Enunţul*. Tiraj nou, revizuit, Editura Academiei Române, Bucureşti, 2008.

GBLR = *Gramatica de bază a limbii române*, Editura Univers Enciclopedic Gold, Bucureşti, 2010.

Manoliu-Manea 1968 = Maria Manoliu-Manea, *Sistematica substitutelor în româna contemporană standard*, Editura Academiei Române, Bucureşti, 1968.

Neamţu 2007 = G. G. Neamţu, *Teoria şi practica analizei gramaticale. Distincţii şi…distincţii* (cu trei seturi de grile rezolvate şi comentate), Editura Paralela 45, Piteşti, 2007.

Neamţu 2014 = G. G. Neamţu, *Studii şi articole gramaticale*, Editura Napoca Nova, Cluj-Napoca, 2014.

Nicolae 2008 = Alexandru Nicolae, ***Altul*** *vs* ***un altul***, în Gabriela Pană-Dindelegan (ed.), *Limba română. Dinamica limbii, dinamica interpretării*, Editura Universităţii din Bucureşti, Bucureşti, 2008, p. 119–126.

Stan 2013 = Camelia Stan, *O sintaxă diacronică a limbii române vechi*, Editura Universităţii din Bucureşti, Bucureşti, 2013.

Van Peteghem 2000 = Marleen Van Peteghem, *Les indéfinis corrélatifs* ***autre***, ***même*** *et* ***tel***, în Léonie Bosveld-De Smet *et alii* (eds), *De l'indétermination à la qualification. Les indéfinis*, Artois Presses Université, Arras, 2000, p. 117–202.

UN SYNTAGME PRONOMINAL QUANTIFICATIF ATYPIQUE: *NIMENI ALŢII* 'PERSONNE D'AUTRES'

(*Résumé*)

Ces dernières années, on a constaté un changement de perspective dans l'analyse syntaxique, dû au fait que les grammairiens ont commencé à étudier divers faits de langue diachroniques, en tentant de surprendre les mécanismes qui pourraient expliquer certaines constructions syntaxiques, présentes dans la langue actuelle. Même si l'analyse s'avère être difficile, nous considérons que celle-ci est bénéfique pour la description de certaines structures syntaxiques constituées tout au long des siècles.

Dans cette étude, nous nous rallions à la démarche mentionnée et nous nous proposons de suivre la façon dont un type de groupes syntaxiques composé d'un pronom négatif ***nime***(***ni***) 'personne' et

BDD-V431 © 2015 Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 17:56:26 UTC)

d'un pronom indéfini ***alţii*** 'autres's'est développé. Essentiellement, il s'agit des syntagmes qui ont connu un essor dans le passé et dont les traces peuvent être identifiées jusqu'à nos jours, spécialement dans le langage familier.

Cuvinte-cheie: *sintagmă, pronume nehotărâte şi negative, cuantificatori, diacronie, sincronie, morfologie, sintaxă, complement al numelui*.
Mots-clés: *syntagme, pronoms indéfini et négatif, quantificateurs, diachronie, synchronie, morphologie, syntaxe, complément du nom*.

Universitatea „Babeş-Bolyai"
Facultatea de Litere
Cluj-Napoca, str. Horea, 31
adichircu@hotmail.com

BDD-V431 © 2015 Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-21 17:56:26 UTC)